

Аннотация. Проанализированы недавно сформированные в отечественной практике противоречия между бухгалтерским и налоговым учетом налога на прибыль украинских предприятий, а также предложены возможные направления согласования бухгалтерского и налогового учета.

Ключевые слова: налог на прибыль, доход, расходы, учетная прибыль, налоговая прибыль.

Annotation. The contradictions recently formed in domestic practice are analyzed between the book-keeping and tax account of income tax the Ukrainian enterprises, possible directions of concordance of book-keeping and tax account are also offered.

Keywords: there is an income tax, profit, charges, registration income, tax income.

УДК 338.439.52(477+100)

Н.А. Мазур, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

МІСЦЕ УКРАЇНИ У СВІТОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

Проаналізовано тенденції у світовому виробництві основних видів сільськогосподарської продукції та місце України у ньому, проведено порівняння ролі агропромислового комплексу у економіці нашої держави та в цілому у світі (порівняння частки валової продукції сільського господарства у загальному обсязі ВВП), а також проведено аналіз світових тенденцій у забезпеченні продовольчої безпеки.

Ключові слова: продовольча безпека, продукти харчування, місце України, продовольча криза, продукція сільського господарства

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У світі склався самий напружений баланс продовольства за останніх 30 років. З початку 2011 року почала розвертатися продовольча криза. Умови близькі до тих, що зумовили продовольчу кризу 2008 року, а деякі параметри вже оновили антирекорд. Ціни на зернові культури на світових біржах перевищують рівень 2008 року і експерти застерігають, що ситуація може погіршуватися [1].

Співпраця Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй (ФАО) з державами-членами і світовою спільнотою направлена на досягнення цілей в галузі розвитку, сформульованих в Декларації тисячоліття ООН (ЦРТ). Вісім цілей, кожна з яких включає конкретні завдання і показники, базуються на Декларації тисячоліття ООН, підписаній лідерами держав світу у вересні 2000 року [2]. Цілі зв'язують світову спільноту зобов'язаннями по боротьбі з убогістю, голодом, захворюваннями, неписьменністю, деградацією довкілля і дискримінацією жінок. Сільське господарство і сільська економіка є ключовими секторами, що підтримують джерела коштів для існування в умовах затяжних криз, проте цей чинник належним чином не враховується при розподілі потоків допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питанням налагодження сталого, ефективного розвитку аграрного сектору приділяють багато уваги вчені-аграрники, зокрема В.І. Бойко, М.В. Зубець, М.Й. Малік, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, В.Г. Ткаченко та інші. Водночас залишається багато теоретико-прикладних та практично-ситуаційних проблем, що потребують вирішення на сучасному етапі. Актуальною залишається необхідність вивчення теоретичних і практичних аспектів розвитку продовольчого комплексу країни, зокрема його місця у світовому виробництві продовольчих продуктів.

Метою статті є дослідження місця та значення України у світовому виробництві продуктів харчування, визначення потенційних напрямків розвитку аграрного сектору у світовому вимірі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародні експерти розглядають Україну як потужного потенційного виробника й експортера сільгосппродукції. І це підтверджується статистичними даними останніх років. Зокрема, частка експорту продовольчих товарів у загальному обсязі експорту сільськогосподарської продукції зросла з 63,8 до 87,5% упродовж 1999-2001 та 2008 років відповідно. Загальна світова тенденція є аналогічною: даний показник

зріс із 68,2 до 72% усього світового обсягу експорту. Обсяги експорту олії та картоплі зросли за період 1999-2008 років у 7 та 25 разів, а от експорт цукру зменшився вдвічі (з 10,2 до 5,7 млн. дол. відповідно) [3]. Також Україна найближчими роками гарантовано стане одним зі світових лідерів виробництва альтернативних видів палива.

І найголовніше – Україну розцінюють як великого виробника й експортера зерна. Сьогодні ми входимо щонайменше до першої п'ятірки найбільших країн-експортерів зерна. Крім того, спостерігається стабільна щорічна динаміка темпів приросту експорту: якщо упродовж 1999-2001 років Україна експортувала зерна на суму 472 млн. дол. США, то 2008 року цей показник зріс до 3828 млн. дол. (або у 8 разів). 2008 року загальний обсяг експорту сільгосптоварів сягнув 10,8 млрд. дол. (що у 5,9 раза перевищує показник 1999-2001 років). Це при тому, що Україна має лише 2,3% орних земель світу, посідаючи 5 місце в Європі і 21 у світі за кількістю населення.

Дані таблиць 1 та 2 засвідчують тенденції у світовому виробництві основних видів сільськогосподарської продукції та місці України у ньому.

Таблиця 1

Частка України у світових показниках виробництва продукції рослинництва за 1999-2009 роки [4]

Показники	Зернові			Олійні			Цукрові культури		
	світ	Україна		світ	Україна		світ	Україна	
		всього	в % до світу		всього	в % до світу		всього	в % до світу
Площа посіву, тис. га:									
1999-2001	672096	12809	1,9	222701	2948	1,3	25748	833	3,2
2007	698079	13112	1,9	248243	4859	2,0	28164	577	2,0
2009	708495	15115	2,1	261099	6032	2,3	28174	320	1,1
Виробництво, тис. т:									
1999-2001	2084499	28878	1,4	110565	1232	1,1	1516460	14279	0,9
2007	2353652	28938	1,2	148795	2250	1,5	1864634	16978	0,9
2009	2489302	45406	1,8	157382	3557	2,3	1912973	10068	0,5

Так, Україна 2009 року посіяла 2,1% світових площ зернових; 2,3% площ олійних та лише 1,1% – цукроносних культур. І якщо для перших двох видів рослинницької продукції характерне зростання питомої ваги за досліджуваний період, то площі під цукровим буряком в нашій державі як в натуральному виразі, так і відносно світових показників досить суттєво зменшилися.

Аналогічними є тенденції і у виробництві досліджуваних видів продукції: виробництво зернових зросло в 1,6 раза, а питома вага України у світових обсягах – на 0,4 в.п., виробництво олії – у 2,9 раза, питома вага – на 1,2 в.п., виробництво цукру зменшилося в 1,4 раза, а частка держави у світовому виробництві – з 0,9 до 0,5% за період 1999-2009 років.

Наведені дані ще раз підтверджують факт реальних потенційних можливостей України щодо виробництва та експорту таких важливих видів продовольства як зерно, олія, цукор і деяких інших.

Таблиця 2

Питома вага України у світових показниках виробництва продукції тваринництва за 1999-2009 роки [4]

Роки	Молоко, тис. т			Яловичина, тис. т			Свинина, тис. т		
	світ	Україна		світ	Україна		світ	Україна	
		всього	в % до світу		всього	в % до світу		всього	в % до світу
1999-2001	579534	13149	2,3	55820	731	1,3	90137	641	0,7
2007	679158	12262	1,8	61865	546	0,9	100165	635	0,6
2009	696554	11610	1,7	61838	454	0,7	106069	527	0,5

Дані таблиці 2 засвідчують зменшення як натуральних, так і відносних показників виробництва тваринницької продукції в нашій державі. Саме галузь тваринництва потребує

на сьогодні найбільшої уваги, і цілком ймовірною може статися ситуація щодо молока та м'яса (особливо яловичини), подібна до ситуації з гречкою в світлі суттєвого подорожчання та нестачі продукції. Так, виробництво молока в Україні за останнє десятиріччя зменшилося з 13149 до 11610 тис. тонн, яловичини – з 731 до 454 і свинини – з 641 до 527 тис. тонн відповідно. Частка нашої держави у світовому виробництві знизилась по молоку з 2,3 до 1,7%, яловичині – з 1,3 до 0,7 і свинині – з 0,7 до 0,5% відповідно. Поряд з цим необхідно зазначити, що світові обсяги виробництва даних видів тваринницької продукції за аналізований період зростали.

Сільське господарство є однією із специфічних і незахищених галузей економіки України. Призначення і роль аграрного сектору полягає у забезпеченні добробуту населення і продовольчої безпеки країни. Конкуренентоспроможність аграрного виробництва характеризується рівнем забезпеченості внутрішнього попиту країни за рахунок власного виробництва.

Місце галузі в економіці України яскраво засвідчує структура внутрішнього валового продукту. Рис. 1 ілюструє, що частка ВВП сільського господарства у загальному обсязі ВВП 2009 року в Україні становить 13,5% і перевищує світовий показник на 10,3 в.п., при цьому тенденції зміни аналізованого показника в нашій державі є набагато кращими, ніж у світі [4]. Наведені дані ще раз підтверджують місце і роль агропромислового комплексу в економіці нашої держави, поряд з цим актуалізують проблеми даного сектору і необхідність якнайшвидшого їх вирішення.

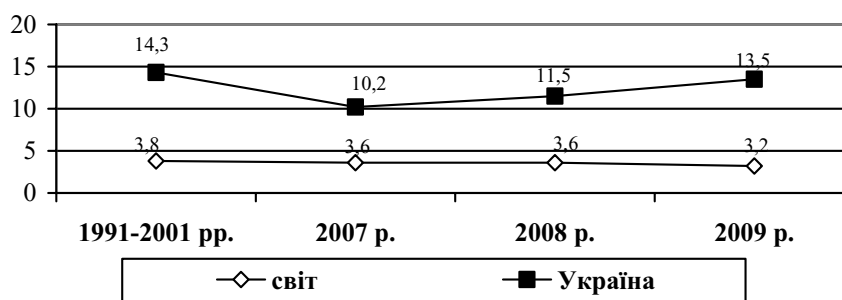

Рис. 1. Динаміка частки валової продукції сільського господарства у загальному обсязі ВВП (у цінах 2000 року), % [4]

В Україні спостерігається зниження споживання якісних продуктів, особливо в регіонах. Сучасні продукти, на жаль, не відповідають фізичним потребам організму. І такі тенденції в усьому світі. Сучасний раціон забезпечує 2000-2500 калорій, але за такої калорійності важко отримати необхідні для організму речовини. Сьогодні українське харчування – це національна катастрофа, але, на жаль, нашу владу зовсім не хвилює те, що і як споживають українці.

Про те, що ризик повторення продовольчої кризи дуже високий, йдеться протягом періоду кінця 2010-початку 2011 років, проте повноцінний старт паніці дав січневий звіт Міністерства сільського господарства США. Вже наступного дня після публікації документів ціни на ряд провідних зернових культур зросли до рекордних показників за 30 місяців. Паніку на біржах викликали наведені американським відомством дані про зниження запасів основних культур. За даними американського Міністерства сільського господарства, співвідношення глобальних запасів і попиту цього року впаде до 55% – рівня середини 70-х років. Представники ФАО заявили, що світових запасів продовольчого зерна поки що вистачає, їх обсяги складають 25% річного виробництва. „Поки є досить запасів, в світі достатньо їжі, щоб прогодувати людство”, – заявив Хіроюкі Конума [1].

У той же час експерти ФАО і самі додали до паніки, озвучивши індекс цін на продовольство. Індекс цін на основні види продовольства (цукор, масло, зернові, м'ясо, молочні продукти, всього 55 продовольчих товарів) в грудні досяг 214,7 пункти. Це рекордна відмітка з 1990 року. Для порівняння в розпал продовольчої кризи 2008 року на піку цін індекс ФАО складав 213 пунктів. У цілому за 2010 рік у світі іда подорожчала на 24,3%, при цьому ціни почали нестримно зростати в кінці 2010 року і зараз цей процес продовжується. Поточного року, за прогнозами ФАО, ціни на імпорт продовольства в глобальному масштабі виростуть на 11%, а в більшості країн, що розвиваються, – на 20%. Проте, враховуючи швидкість росту цін, швидше за все, цей план буде перевиконаний.

Основним чинником, що зумовив такий стан справ, є несприятливі погодні умови. До них відносяться як довгострокові явища (зокрема засуха), так і стихійні лиха, спровоковані природними катаклізмами, що знищили сільгоспугіддя в країнах – традиційних постачальниках зерна. Так, аномальна жара влітку 2010 року позбавила Росію третини очікуваного урожаю (результат в 60 млн. проти очікуваних 98 млн. тонн) і вивела країну зі світового ринку зерна, перетворивши її на імпортера. Росія була третім за обсягами минулого сезону постачальником зернових на світовий ринок і з її виходом в світовому балансі утворилася діра мінімум в 10 млн. тонн.

Ще одна причина подорожчання продовольства – високий попит з боку Китаю, який готовий купувати величезні обсяги продовольчих культур, часто не зважаючи на ціну.

І нарешті найбільш турбуючий чинник – подорожчання нафти на світовому ринку – її вартість вже перейшла межу в 100 дол. США за барель. Нагадаємо, що високі ціни на нафту були основним чинником, що спровокував кризу 2008 року.

ООН каже, що до зростання цін спричинилися такі чинники як висока ціна нафти, зростання попиту зі сторони країн, що розвиваються, і зростання площ під культурами для виробництва біопалива. Розвинені країни у гонитві за „зеленим паливом” переробляють все більше сільськогосподарських культур. Через амбітні плани та низькі врожаї зрештою збільшується число тих, що голодують і посилюється політична нестабільність.

З року в рік все більша частка світової сільгосппродукції – кукурудзи, цукру, пальмової олії – відволікається на виробництво біопалива. Розвинені країни приймають законодавчі нормативи про розширення частки невикопних паливних ресурсів, а гіганти, що розвиваються, на зразок Китаю, шукають нові джерела енергії для своєї промисловості і транспорту. Але в умовах різкого зростання цін на продовольство в останні місяці багато експертів закликають держави обмежити активність розробки „зеленого” палива.

Подорожчання продуктів було однією з причин політичних потрясінь у ряді країн з низьким рівнем доходів, у тому числі в Алжирі, Єгипті, Бангладеш, де, зокрема, пальмова олія, що використовується у виробництві біопалива, є найважливішим продовольчим інгредієнтом. У другому півріччі 2010 року різко зросла ціна на кукурудзу – в США її підвищення досягало 73%. Такий стрибок, за оцінками Всесвітньої продовольчої програми ООН, частково пов'язаний зі збільшенням використання кукурудзи у виробництві біоетанолу [5].

І хоча ніхто не пропонує відмовлятися від використання біопалива, багато експертів, у тому числі експерт ФАО по біоенергетиці Олів'є Дюбуа, наголошують, що необхідно переглянути державні програми в цій галузі, щоб дію жорстких паливних нормативів можна було тимчасово припинити при скороченні запасів продовольства або надмірному його подорожчанні. „Пріоритет необхідно віддавати продовольству, – говорить Ханс Тіммер, директор департаменту Всесвітнього банку по прогнозуванню перспектив розвитку. – Проблеми виникають, коли задаються цільові параметри по біопаливу незалежно від цін на сировину” [5].

У розвинених країнах розробки в галузі біопалива вже справляють значний вплив на ціни і структуру посівів. Завдяки державному субсидуванню, в США ця галузь активно розвивається, відволікаючи майже 40% кукурудзи, що вирощується в країні.

В Україні поки що все гаразд з погодою і прогнозами урожаю – у наших аграріїв є ресурс для продажу по надпривабливим умовам. Стан озимини не викликає нарікань, а уряд вже заявив про плани зібрати урожай 2011 року на рівні 45 млн. тонн (цифра була названа як середня за останні роки). „Нам потрібно користуватися ситуацією – і цинічно, прагматично виходити на зовнішні ринки”, – заявив міністр аграрної політики і продовольства Микола Присяжнюк. Виходу на світовий ринок заважають експортні обмеження, тим більше що Міністерство заявляє, що вони можуть бути продовжені до кінця сезону [1].

Висновки. На жаль, Україну на світових ринках з її готовою продукцією ніхто не чекає. Україну бажають бачити у якості експортера „потрібної” сировини та імпортера готової продукції. Деякі торговельні партнери, побоюючись українського експорту, висувають вимоги, що граничать з нездоровим глуздом.

У теперішній кризовий час держава не повинна залишатися осторонь проблем, що є актуальними і потребують вирішення у сільському господарстві. Для цього необхідно здійснити ряд заходів на урядовому рівні, а саме: активно працювати щодо залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; на пільговій основі забезпечувати агроформування матеріально-технічними ресурсами; надавати субсидії та дотації на виконання державних програм, проєктів підвищення конкурентоспроможності продукції галузі.

Список використаних джерел

1. Голод шагає по планеті [Електронний ресурс. Джерело доступу: <http://delo.ua/business/golod-shagaet-po-planete-152467/>]
2. Цілі в області розвитку [Електронний ресурс] : ФАО і восьми цілей розвитку, сформульованих в Декларації тисячоліття. Режим доступу: <http://www.fao.org/mdg/ru/>, вільний
3. Міжнародна торгівля [Електронний ресурс] : за даними Статистичного щорічника ФАО за 2010 рік. – FAO statistical yearbook 2010. – Режим доступу: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-publications/ess-yearbook/ess-yearbook2010/yearbook2010-trade/en/>, вільний
4. Сільськогосподарське виробництво [Електронний ресурс]: за даними Статистичного щорічника ФАО за 2010 рік. – FAO statistical yearbook 2010. – Режим доступу: <http://www.fao.org/economic/ess/ess-publications/ess-yearbook/ess-yearbook2010/yearbook2010-production/en/>, вільний
5. Биотопливо – главная причина голода в мире [Електронний ресурс. Джерело доступу: <http://delo.ua/business/biotoplivo-glavnaja-prichina-g-155612/>]

Аннотація. Проаналізовані тенденції в мировому виробництві основних видів сільськогосподарської продукції і місце України в ній, проведено порівняння ролі агропромислового комплексу в економіці нашого держави і в цілому в світі (порівняння частки валової продукції сільського господарства в загальному об'ємі ВВП), а також проведено аналіз мирових тенденцій в забезпеченні продовольственої безпеки.

Ключові слова: продовольствена безпека, продукти харчування, місце України, продовольствений криза, продукція сільського господарства

Annotation. In the article tendencies in the world production of basic types of agricultural produce and place of Ukraine are analyzed in it, comparison of role of agroindustrial complex is conducted in the economy of our state and on the whole in the world (comparison of part of gross products of agriculture in the general volume of GDP), and also the analysis of world tendencies is conducted in providing of food safety.

Key words: food safety, food stuffs, place of Ukraine, food crisis, products of agriculture

УДК 633.1:332.365

Н.Л. Корженівська, кандидат економічних наук, доцент ПДАТУ

ОГЛЯД ДИНАМІКИ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНА ТА ЙОГО ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Досліджується стан виробництва зернових культур, розглянуто їх динаміку, потребу та перспективні напрямки розвитку галузі. Встановлено основні чинники, що впливають на валові збори зерна у Тернопільській області.

Ключові слова: виробництво зерна, вплив факторів, економічна ефективність, зерно.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток зернового господарства відбувається на основі підвищення економічної ефективності виробництва зерна. За цих умов забезпечується збільшення валової і товарної продукції зернових культур, зміцнюється матеріально-технічна база галузі. Зерно є важливим експортним продуктом і має забезпечувати значні надходження валютних коштів державі. Адже в процесі зберігання зерно майже не втрачає своєї якості а, отже, придатне для створення державних резервів продуктів харчування та кормів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питаннями підвищення економічної ефективності виробництва зерна займається велика група науковців. Значний внесок у розвиток науки в галузі зернового виробництва, підвищення його економічної ефективності внесли С.С. Бакай, О.Г. Білозерцев, Ю.Д. Білик, В.І. Бойко, П.І. Гайдуцький, В.А. Кадієвський, М.Ю. Коденська, П.Т. Саблук, В.Ф. Сайко, В.П. Ситник, Л.М. Худолій, О.М. Шпичак, М.І. Щур і багато інших. Ними розроблені